

Pasión por la historia.
Entrevista con Denis Crouzet

Natalie Zemon Davis

Universitat de València i Universitat de Granada, 2006

La pregunta sobre la possibilitat d'un diàleg amb el passat, les formes de comunicació amb ell, els seus límits i les seves diverses formes és el fil conductor que guia l'entrevista que Denis Crouzet realitza a la historiadora Natalie Zemon Davis, en el llibre titulat *Pasión por la historia*, publicat per la Universitat de València i la Universitat de Granada, traducció d' Anacleto Pons i Justo Serna. Aquesta entrevista suposa una reflexió entorn de la disciplina històrica, els seus mètodes, temàtica, fonts, que ens ofereix un model, una proposta: el particular *estil* (en paraules seves) de fer història de Natalie Zemon Davis.

Nascuda a Detroit, Zemon Davis és especialista en la història de la França moderna, pionera en el pas de la història social a la història cultural, i també en la història de les dones. Actualment, és professora emèrita de la Universitat de Princeton i Professora a la Universitat de Toronto. Té una llarga trajectòria de recerca que s'ha centrat sempre en el diàleg amb els individus concrets del passat per comprendre les seves esperances, estratègies, inquietuds: des de l'anàlisi de les biografies de tres dones que van viure, en certa manera, al marge de la societat del seu temps, al segle XVII (una catòlica, una jueva i l'altre protestant; una, per exemple, marxa a Surinam a estudiar insectes, o l'altra com a missionera als Estats Units) (Davis, 1999); la cèlebre obra sobre Martin Guerre (Davis, 1984), història d'un marit que marxa a la guerra i és suplantat per un impostor, on hi ha en joc la re-configuració de la identitat, o la història de Al Wazzan, Lleó l'Africà, diplomàtic musulmà convertit al cristianisme, que viu i escriu reelaborant la seva identitat entre les dues cultures (Davis, 2006). En totes elles, apareix la voluntat de salvar o recuperar el valor que van tenir aquestes vides del passat.

En aquesta entrevista, a banda de la biografia i compromisos polítics de la historiadora, trobem un recorregut per les seves diverses obres i la seva evolució en la pràctica historiogràfica. L'interès inicial pels grans moviments socials al centre obrer que era Lió, deixa pas, paulatinament, a una major atenció sobre la vida de persones concretes, els seus projectes personals, les seves estratègies. La historiadora comença a formular noves preguntes als aconteixements, a les persones i als contextos que estudia en un intent d'experimentar noves formes de comunicació amb el passat, que van

suposar un trencament amb una forma de fer hist3ria que es quedava massa estreta, una forma de fer hist3ria social que ja no responia totes les seves preguntes. La documentaci3 la va encaminar cap a d'altres disciplines –la literatura, l'antropologia, la sociologia– i a interessar-se per la narraci3, el relat, els rituals simb3lics, les performances. Cita com a referents autors com Marc Bloch, Le Roy Ladurie, Peter Burke o Thompson, a Anglaterra. Davis es converteix en una pionera en el pas de la hist3ria social a la hist3ria cultural, que s'interessa per noves perspectives explicatives, les quals fixen la seva atenci3, no nom3s sobre les grans estructures econ3miques o pol3tiques sin3, tamb3, sobre les pr3ctiques culturals, no concebudes ja simplement com a reflexos de les estructures sin3 com un mecanisme central, pel qual les categories de la vida social s3n constituïdes i transformades.

Un dels temes centrals de reflexi3 que ens planteja aquesta entrevista, en relaci3 a les diverses possibilitats de dialogar amb el passat, 3s, precisament, aquesta construcci3 d'un particular *estil* de fer hist3ria, que, en primer lloc, suposa un apropament a l'individu com a objecte d'estudi hist3ric, un apropament al passat, no des de l'3ptica dels grans processos hist3rics, o des dels Estats, sin3 des de l'individu, des d'una perspectiva m3s íntima, que faci als homes i dones del passat gaireb3 familiars. Aix3 porta al lector a reflexionar sobre quin pot ser l'objecte d'estudi en hist3ria, on es situa la dinàmica de transformaci3 hist3rica; i a preguntar-se si 3s representativa una hist3ria que t3 com a punt de partida la vida d'individus concrets, la que Zemon Davis ha escollit.

Si b3 3s cert que l'autora est3 atrapada per l'individu, ja que sempre gira entorn seu, tamb3 ho 3s que, en cap moment, ens trobem davant una biografia. Es tracta de l'aposta per una aproximaci3 a la societat des dels individus, que t3 a veure amb el fet que es concreten justament en ells les tensions socials, en el reconeixement d'una determinada col·lectivitats en les seves constriccions i estrat3gies. En totes les comunitats, sempre hi ha uns consensos, un marc i uns l3mits de pensament. La hist3ria que ens proposa Zemon Davis tamb3 consisteix a analitzar quins eren aquests l3mits; quines les categories socials que ordenaven el m3n dels individus que estudia i que, tamb3, s'imprimien en ells; quin significat tenen en determinat context conceptes com, per exemple, culpa, adulteri, matrimoni. La hist3ria individual no 3s sin3 la realitzaci3, en una persona concreta, de l'ordre de dominaci3 i de les estructures i categories de pensament de cada societat. Tan reveladora 3s llavors la iniciativa i les possibilitats d'actuaci3 que t3 l'individu com les constriccions, creences i assumpcions que operen per condicionar-lo. Davis creu, per3, que aquest no est3 mai totalment determinat, sin3 que sempre hi ha una esclatxa, un desacord, punt de fricci3 o lloc de discrepància. Aquestes esclatxes de resist3ncia es poden descobrir tamb3 en els comportaments individuals. Per aquest motiu, Davis se centra, sovint, en aquells personatges extraordinaris, en aquells individus que han transgredit els l3mits establerts.

Precisament és aquesta capacitat de l'individu per reinventar-se i reconstruir la seva pròpia identitat per transgredir o acomodar-se a determinats límits, el tema de les diverses investigacions que hem citat, des de la seva última obra sobre la figura de Al-Wassan (Lleó l'Africà), on analitza els seus escrits per veure com el diplomàtic africà aconsegueix reinventar-se a sí mateix quan es troba entre dues cultures; passant per la història de Martin Guerre, en la qual es dona una suplantació d'identitat. L'entrevistador i, també el lector, es pregunten si no ha estat escrivint sempre la mateixa història, si totes aquestes obres no tracten sempre d'un mateix tema: la fabricació del jo. En aquest punt, ens trobem, de nou, amb un dels temes que implica la història que fa Zemon Davis. De fet, ens apropem, així, al que defineix més acuradament el seu *estil*: la voluntat de "buscar siempre las cuestiones relativas a la composición del yo, encarar lo íntimo e incluso la impostura" (19). Davis se centra en la constitució de la identitat com un joc entre la persona i l'entorn. Una constant insistència a considerar l'individu com un actor social que improvisa i actua en el marc del conjunt de possibilitats que té, que utilitza els diversos recursos i eines que són al seu abast per fabricar i moldejar la seva pròpia identitat, en el marc dels constrenyiments que li imposen les normes socials.

Aquesta nova forma de concebre els esdeveniments històrics es construeix, sens dubte, a mesura que s'endinsa en la història de les dones, un nou camp en què és, també, pionera. Una concepció de la història a través dels individus que s'interessa pels processos de composició de la pròpia identitat i de l'interacció de l'individu amb les constriccions que l'enfronten al món social, ha de portar, necessàriament, a la història de les dones, que es converteix en un dels eixos de la seva trajectòria acadèmica. També trobem, doncs, en aquesta entrevista, una reflexió sobre què significa fer història de les dones. La seva aproximació a aquest camp es produeix des d'un punt de vista personal, quan es decideix a estudiar altres historiadores del passat que, com ella, van haver de reflexionar sobre què significa ser dona quan s'escriu història: va començar fent una història de les historiadores. L'autora ens fa vívids també, en l'entrevista, els inicis de l'interès per la història de les dones, de manera que ens fem una idea de tot allò que va suposar el seu sorgiment, a principis dels anys setanta: era un àmbit per construir, s'havien de fonamentar les bases teòriques, els principis i, sobretot, definir en què consistia, quin significat tenia, en un moment en què tot estava per fer, labor a la qual ella, juntament amb d'altres, va contribuir. En els seus inicis, es va centrar en una recuperació de documentació i activitats i fets protagonitzats per dones, en reflexionar sobre quin significat havien de tenir, en relació als grans processos històrics, fins que es defineixen noves categories analítiques, com el gènere.

La seva perspectiva personal en relació a la història de les dones parteix també d'un deure ètic: vol salvar-ne algunes de l'oblit, vol recuperar el valor que van tenir les seves vides. Així que ella, en el seu interès sostingut d'apropar-se als individus, segueix centrant-se en l'estudi de les vides de dones concretes. Va proposar-se estudiar com determinades dones van

aconseguir superar les constriccions que els afectaven específicament, per tal de viure la vida que elles es van voler construir. En aquest sentit, estudia, per exemple, la vida de les tres *Mujeres en los márgenes* que suposen casos extraordinaris, que mostren com hi ha diverses maneres de ser dona europea al segle XVII, com les dones van trobar diverses maneres d'existir en móns on la seva capacitat d'afirmació estava limitada.

L'apropament a la història de les dones, amb les noves preguntes que aquest fet comporta, és paral·lel al seu apropament a d'altres disciplines. Això ens porta a un altre tema historiogràfic que es tracta en aquesta entrevista: la relació de la història amb altres disciplines. Aquesta ànsia per conèixer de prop les vides del passat i l'interès per aquests processos de construcció de la identitat l'obliguen a apropar-se a disciplines diverses, com són la sociologia, l'antropologia o la història de la literatura. Per exemple, el seu interès pels processos de constitució del jo la porta a fixar-se en les formes retòriques que utilitzen els subjectes per autocomposar-se, en "los modos de pensar y [...] su representación, [en] la cuestión de las maneras de escribir, de las formas, los ritos del discurso" (36). Els condicionants narratius o textuals s'han de tenir molt en compte i, fins i tot, s'han de convertir en objecte d'estudi. Però no només s'ocupa dels textos en sí sinó de la performance que suposen, de la forma d'expressió i autoproducció que impliquen.

De totes maneres, podem dir que la seva relació amb la literatura va una mica més enllà. Sembla que, en la seva obra, Zemon Davis sovint traspasa l'àmbit de la història cap al del relat, de la invenció; que hi ha una temptació de reescriure la vida dels seus personatges, que concedeix un cert espai per a la especulació. Es produeix, així, certa ambivalència en la qual s'emfatitza allò que té de relat la història i allò que tenen de personatge els individus que són el seu objecte d'estudi. A *Mujeres en los márgenes*, per exemple, el pròleg consisteix en un diàleg entre la investigadora i les tres protagonistes de l'obra que són, en realitat, el seu objecte d'estudi. En la història de Martin Guerre, la historiadora ha d'imaginar quins són els motius que porten a l'esposa a acceptar un marit que, en realitat, no és el seu, o ha de deduir perquè Al Wazzan no va escriure més un cop va tornar d'Itàlia. Les pors, les frustracions, els motius profunds de l'actuació dels seus personatges no es troben reflectits directament a la documentació. Això ens porta, de nou, a la pregunta que plantejàvem inicialment, que es refereix a les possibilitats reals d'aquest diàleg íntim amb el passat, un dels temes que recorre tota l'entrevista. Ens preguntem per la validesa i legitimitat de la invenció i de la conjectura en la narració històrica; en definitiva, per la veritat històrica. ¿Es pot donar una comunicació tan íntima amb el passat? La proposta historiogràfica de Zemon Davis és imaginativa, innovadora. Però, ¿aporta certesa? ¿Ens apropa, realment, als fets i persones del passat? ¿No té la invenció o la conjectura un paper massa important en el seu relat històric? Efectivament, el curs de la reflexió porta l'entrevistador a preguntar-li si mai no ha tingut la temptació de narrar simplement tot allò imaginable sobre els individus que estudia, els seus sentiments, expectatives, frustracions.

Zemon Davis admet que, sovint, la documentació no respon totes les preguntes que ella formula als seus personatges. És cert que, amb freqüència, en la narració de les seves vides, troba silencis que ha d'omplir amb suposicions i ha d'usar el condicional en les afirmacions deficientment documentades. Zemon adverteix que no és la invenció o la arbitrarietat allò que la porta a fer determinades afirmacions; sinó que es basa en la delimitació del context, a establir què era possible sobre la mentalitat d'un determinat grup, en determinat context social; estudia casos similars i delimita què es creïble, per a aquest individu, en aquest entorn concret. D'aquesta manera, es construeix el cercle, fèrtil, que porta a elaborar les afirmacions condicionals, que sempre es referiran al conjunt de fets, sentiments i idees possibles, pensables, en una situació ben determinada. Potser molt més interessant, perquè l'actuació concreta d'un individu és, precisament, la delimitació d'aquest context que marca els seus límits i possibilitats. Construeix, així, la memòria d'allò que fou possible. Potser també, havent deixat un espai per la ficció (que consisteix, en realitat, a triar allò més plausible d'entre el conjunt de coses realitzables), s'acosta molt més a la veritat que des de cap altra perspectiva.

Finalment, se'ns planteja el dubte de les interferències dels temes i els interessos del present en aquest relat del passat que deixa lloc per la conjectura. Dit d'una altra manera: ¿quina és la relació, o la utilitat, de la història, i de la història que fa Natalie Zemon Davis, per al present? Zemon Davis planteja la història, no com un establiment de certeses sinó com un catàleg de la diversitat; afirma que el passat ofereix la memòria d'allò que fou possible: un repertori de models. Això permet reflexionar sobre el present de forma més matisada, més rica, més distanciada, més sensible i, fins i tot, més crítica. “Esta historia revela las posibilidades del pasado –admirables, inquietantes, aburridas, asombrosas– y, como tal, nos hace pensar en las posibilidades del presente y del futuro” (172).

Aquesta entrevista s'interroga sobre les possibilitats i les diverses formes de fer història, de comunicar-nos amb el passat, s'hi reflexiona sobre quins temes pot tractar, quina és la seva relació amb altres disciplines, el significat de fer història de les dones i, finalment, es pregunta sobre la veritat en història i la seva utilitat per al present, tot això a través de la proposta historiogràfica de Zemon Davis, amb el seu particular *estil* d'historiadora. Una manera de fer història que se centra en l'individu, i en la manera com determinada societat s'imprimeix en ell o ella, en la construcció de la identitat, una història que busca allò íntim i que, precisament per aquest motiu, es permet l'ús del condicional i no es preocupa per la falta de certesa absoluta, però conforma rigorosament el catàleg d'allò que fou possible i “pensable” en determinat context. Ens presenta una història on les preguntes i les ambivalències són més explicatives i suggerents que les certeses, i ens fan sentir el passat “gairebé” familiar. Aquesta proposta permet al lector reflexionar sobre el sentit de la història i les seves diverses formes i possibilitats. Suposa, també, un homenatge a una escriptora que ha sabut apropar-se a la història de forma imaginativa i rigorosa.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Davis, Natalie Zemon (1984), *El regreso de Martin Guerre*, Barcelona, Antoni Bosch.

— (1999), *Mujeres en los márgenes: tres vidas del siglo XVII*, Madrid, Cátedra-Universitat de València.

— (2006), *Trickster Travels: In Search of Leo Africanus, A Sixteenth-Century Muslim Between Worlds*, New York, Hill and Wang.

GEMMA TORRES
Universitat de Barcelona